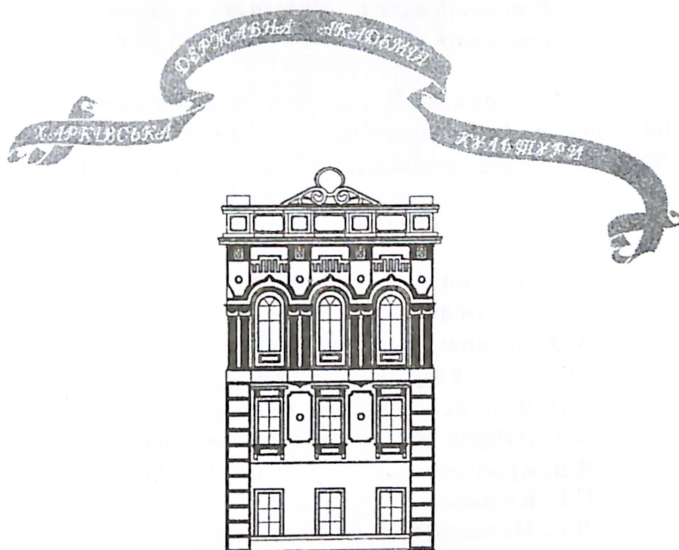


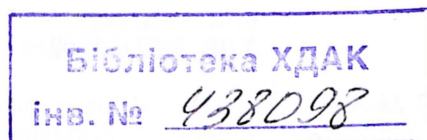
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ



ВІСНИК

Харківської державної академії культури

Випуск 3
Збірник наукових праць



Харків- ХДАК-2000

УДК 025

О.М. КОБСЛЄВ

БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНИХ МОНОГРАФІЙ ЯК МЕТОД ВИВЧЕННЯ КОГНІТИВНОЇ СТРУКТУРИ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА

Висвітлено методику бібліометричного аналізу вітчизняних бібліотекознавчих монографій як основу для подальшого кількісного і змістовного вивчення різних аспектів бібліотечної теорії

Трансформація вітчизняного бібліотечного соціального інституту (БСІ) відповідно до нових соціокультурних умов його функціонування робить надзвичайно актуальною проблему вироблення науково обгрунтованої, виваженої та ефективної державної політики в бібліотечній галузі. Це значною мірою обумовлює активізацію бібліотекознавчих досліджень, спрямованих на вивчення закономірностей розвитку бібліотечної справи як в Україні, так і за її межами, як БСІ загалом, так і окремих його елементів. Вирішення цих та інших дослідницьких завдань повинно спиратися на ефективне використання накопиченого галузю науково-теоретичного потенціалу, що зумовлює зростання практичної значимості досліджень, спрямованих на вивчення закономірностей розвитку бібліотечного знання, механізмів його функціонування тощо. Все це визначає існуючу тенденцію розширення методологічної бази бібліотекознавчих досліджень [1], за рахунок застосування також і кількісних методів, зокрема бібліометричних [2]. Але слід зазначити, що характерною особливістю до останнього часу було те, що за допомогою кількісного аналізу вивчалися лише окремі аспекти бібліотечної діяльності [3]. (Винятком є, російське дослідження О. Борисової [4]).

Таким чином, на нашу думку, потенціал бібліометричних методів у вітчизняних бібліотекознавчих дослідженнях, ще не використано до кінця. А саме за допомогою бібліометрії ми маємо змогу отримати такі результати, які можуть бути основою для подальшого, докладнішого, вивчення методами традиційного змістовного аналізу. Наприклад, в своєму Тематичному аналізі науки Дж. Холтон зазначає, що шлях розкриття процесу виникнення нового знання полягає в тому, щоб кожную подію в історії науки розглядати як перетин трьох траєкторій: 1) індивідуальність вченого; 2) стан науки, загального наукового знання у досліджуваній період; 3) особливості соціальних факторів, з урахуванням загального культурного контексту епохи [5]. Холтон вико-

ристовує принципи традиційного змістовного вивчення. Але для дослідження вищевикладених траєкторій (або чинників) ефективним є і застосування різноманітних методів кількісного аналізу динаміки науки, за допомогою яких визначаються інтенсивність наукових комунікацій, зокрема зростання кількості наукових публікацій, а також різні соціальні характеристики (кількість наукових кадрів, обсяги фінансування тощо). Тобто бібліометричні показники кількості публікацій, індексу цитованості та ін. є основою для вивчення індивідуальності вченого (перший чинник), надання характеристики його науковому статусу, визначення рівня, авторитету тощо.

Основою для визначення стану науки у досліджуваній період (друга траєкторія або чинник) можна розглядати карти науки, що створюються на базі бібліометричних кластерних методик та наукометричні показники обсягу фінансування науки, чисельності наукових кадрів та ін.

Навіть при розгляді третього чинника, застосування аналізу кількісних (статистичних) показників динаміки різних соціокультурних факторів дозволяє дослідникові отримати об'єктивні дані для підтвердження своїх поглядів (див., наприклад, [6]).

Вважаємо, таким чином, що дослідження стану та тенденцій розвитку сучасного бібліотекознавства повинно базуватися на широкому використанні методів бібліометричного аналізу [7]. Причому, найперспективнішим є застосування так званого другого підходу (або напрямку) бібліометричних досліджень. Його сутність полягає в тому, що на відміну від першого, де простежується динаміка окремих об'єктів науки (публікацій, авторів, їх розподіл за країнами, рубриками наукових журналів та ін.), процедури бібліометричного (кластерного) аналізу спрямовані на одержання структурної (якісної) картини стану науки у вигляді кластерів основних, ключових праць [8]. У бібліотекознавстві, на жаль, набули розвитку дослідження першого напрямку (підходу) [2], [3]. Це пов'язано, головним чином, з тим, що кластерний аналіз побудований, як правило, на застосуванні такої універсальної інформаційної системи, як Science Citation Index (SCI), продукту Інституту наукової інформації (ISI) США, без даних котрої дуже важко проводити бібліометричні дослідження цього типу (докладніше про структуру та можливості SCI див., наприклад, [9], [10]). Але проблема полягає в тому, що, незважаючи на безумовну цінність системи SCI, вона не позбавлена деяких недоліків, із одним з найсуттєвіших є неповне відображення в ній неангломовних праць, що неодноразово підкреслювалося, в роботах радянських наукознавців (наприклад [10], [11], [12] та ін.). І стосується дана проблема навіть технічних та природничо-наукових дисциплін, які, на протигагу гуманітарним, до яких належить бібліотекознавство, представлені в SCI повніше, і де взагалі вплив ненаукових факторів (ідеологічних, політичних тощо) є значно меншим. Таким чи-

ном, неможливість або значна ускладненість у застосуванні даних системи SCI приводить до необхідності пошуку (як у вітчизняній науці загалом, так і в бібліотекознавстві зокрема) засобів, що могли б це компенсувати. Йдеться, наприклад, про створення проблемних інтелектуальних бібліометричних систем [13], відображаючих у формалізованому вигляді природні процеси розвитку вітчизняної науки, передусім ті галузі або напрями, що вважаються для України найважливішими. В бібліотекознавстві, створення таких систем є, на наш погляд, завданням на перспективу, нині необхідно (і така можливість існує) використати, дещо адаптувавши, відомі бібліометричні методи кластерного аналізу, зокрема два основні методи вивчення цитування: 1) концепція кластерів коцитування (або співцитування), розробленої одночасно (1973) та незалежно в СРСР та США відповідно І.В. Маршаковою та Г. Смоллом; 2) метод бібліографічного сполучення, запропонований М. Кеслером у 1963 р. Методи відрізняються засобами виділення зв'язку між публікаціями. За першим, зв'язок між роботами фіксується на основі цитування їх одними й тими ж документами, кількість котрих і визначає зв'язок між роботами. Другий метод полягає у підрахунку кількості посилань, що є спільною для обох публікацій і визначає інтенсивність їх взаємозв'язку [8], [10], [11], [12], [13], [14]. (Саме ці методи є основою так званого другого напрямку (підходу) бібліометричних досліджень, що базуються на використанні даних (головним чином наукових статей), що містяться у системах SCI).

Незважаючи на те, що застосування кластерних методик без спирання на SCI є, у зв'язку із зазначеними труднощами, не досить розповсюдженим, ми вважаємо, що у бібліотекознавстві існують для цього реальні умови та підстави. Пов'язано це з тим, що бібліотечна наука загалом, а вітчизняна особливо, статус повноцінної наукової дисципліни набула не так давно. Ми робимо такий висновок, виходячи з того, що, як вважає С.Г. Кара-Мурза [11], саме поняття дисципліни пов'язано з відтворенням наукових кадрів, тому виникнення наукової дисципліни супроводжується появою підручників, кафедр, факультетів, навчальних закладів тощо. Таким чином, можна зробити досить імовірне припущення про значно менший обсяг та розгалуженість бібліотечного знання, порівняно з іншими, особливо класичними науками. Яскравим свідченням є, на нашу думку, незначна кількість монографій, що надає можливість обрати її об'єктом бібліометричного (кластерного) дослідження, як першого етапу вивчення когнітивної будови вітчизняного бібліотекознавства.

Отже, для вивчення ми обрали п'ять вітчизняних монографій з бібліотечно-інформаційної сфери. Метою нашого дослідження є не лише одержання первісного начерку стану пізнавальної основи бібліотекознавства, але й перевірка наведеного припущення про можливість використання для

цього бібліометричного аналізу монографій. Це значною мірою зумовило вибір робіт для вивчення. Монографії А. Чачко [15], М. Слободяника [16], С. Кулешова [17], В. Льганаєвої [18] та В. Пашкової [19] можна вважати достатньо репрезентативною групою, що охоплює значний період часу і дозволяє через наявність роботи з суміжної галузі додатково визначити можливість застосування вищезгаданого методу для дослідження рівня інтегрованості наук інформаційно-комунікативного циклу.

Першим підсумком нашого дослідження можна вважати наявність тенденції цитування вітчизняними бібліотекознавцями у своїх фундаментальних працях більш давніших монографій своїх колег (Рис. 1).

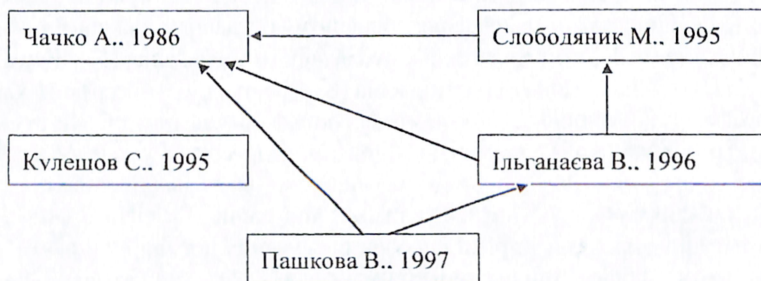


Рис. 1.

Цей факт, що досить чітко простежується у досліджуваних роботах, є, на нашу думку, підтвердженням вищевикладеної тези про стан розвитку бібліотечного знання, що характеризується практичною відсутністю полі-монографічних наукових напрямків. Іншими словами, ступінь розробленості наукових напрямів, як і дисципліни загалом, значною мірою залежить від наявності фундаментальних досліджень, формою подання котрих є, як правило, монографії. Таким чином, бібліотечну теорію, що визначається невеликою кількістю монографій та їх взаємозв'язком між собою, можна вважати за таку, що перебуває в стані формування. Тому є особливо актуальним завдання дослідження процесів, що відбуваються у бібліотекознавстві і зробити це можна, базуючись на використанні бібліометричного аналізу монографій з бібліотечно-інформаційної сфери.

Результатом другого етапу дослідження стало визначення на основі підрахунку кількості спільних посилань (кластерний метод бібліографічного сполучення М. Кеслера), інтенсивності взаємозв'язку між монографіями, що вивчаються (Рис. 2). На ньому графічно представлені монографії, поєднані між собою лініями з позначеною кількістю спільних цитованих праць. Крім того, наводиться загальна кількість посилань у кожній монографії. У

випадку з роботою В.С. Пашкової це зроблено приблизно, оскільки на відміну від інших праць, у ній використана література подається після окремих розділів, не за алфавітом авторів, а залежно від порядку її використання у тексті, до того ж, деякі праці наводяться неодноразово, що значно ускладнило підрахунок і взагалі обробку масиву бібліографічних посилань, зроблених у даній роботі.

Таким чином, виявлено 133 документи, що одночасно цитуються щонайменше двічі і які є відображенням спільної когнітивної основи досліджуваних монографій. Тому наступним кроком став їх бібліометричний аналіз за роками, темами та видами публікацій.

Для того, щоб отримати змістовніші показники, ми вирішили це давно відоме традиційне кількісне вивчення доповнити кодуванням кожного цитованого документа. Код створюють: рік публікації; місце видання (У – Україна, Р – Росія, І – інші країни); вид публікації (Б – брошура; Д – дисертація або її автореферат; З – збірник; М – монографія (книжкове видання); С – стаття; С_б – стаття з бібліотечного видання; С_с – стаття, надрукована у виданні з суміжної галузі; С_л – словник (довідкове видання); У_ч – навчальне видання).

Нижче спробуємо розкрити можливості кодування. Як відомо, розподіл публікацій за роками та різні способи оперування його показниками – досить вагома бібліометрична характеристика. На рис. 3 показано традиційну форму подання такого матеріалу, яка дозволяє у даному разі, мати певне уявлення про ті роки та періоди, публікації з яких є базою пізнавальної основи вітчизняної бібліотечно-інформаційної сфери. Хоча існують посилання на праці надруковані в окремі роки за період 1904-1966 рр., лише з 1968 р. можна констатувати початок безперервного, постійного використання опублікованих у цей час робіт (до 1995 р.).

Також виявлені періоди (сер. 70-х та кін. 80-х – поч. 90-х рр.), що є визначними для розвитку сучасної бібліотечної теорії. Але допомогти зробити ці та інші висновки змістовнішими може, на наш погляд, застосування запропонованого кодування. Як приклад, у табл. 1 наведено розподіл за роками, аналогічний тому, що є на мал. 3., але в ньому, крім кількості посилань, показано їх склад за через кодування. Це надає можливість не лише мати картину динаміки цитованості, але й певне уявлення щодо її якісного стану. Зокрема, з табл. 1. можна дізнатися, наприклад не лише про кількість посилань на публікації 1994 року – 5, але й те, що у складі цих публікацій: три статті, надруковані в російських суміжних виданнях, одна російська дисертація та стаття з українського бібліотечного видання. Але найповніше переваги кодування виявляються при аналізі табл. 2., де наводяться дані про розподіл цитованої літератури за темами, (цей розподіл, на відміну від поданих у табл. 1 (за роками видання) та табл. 3 (розподіл за видами публі-

кацій), має суб'єктивніший характер, що пов'язано з менш формальним критерієм систематизації).

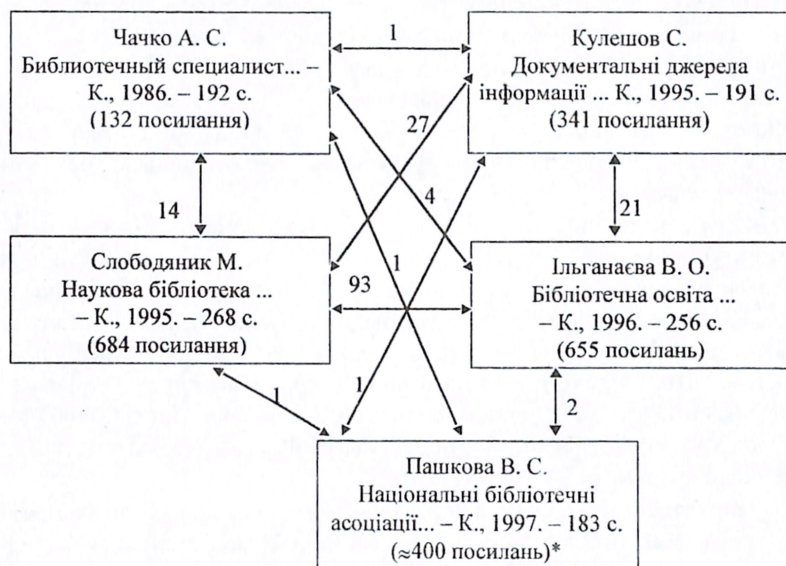


Рис. 2.

З табл. 2, завдяки кодуванню, можна одержати не лише дані про кількість посилань на праці з певної галузі, наукового напрямку тощо, але й дані про їх склад стосовно місця, виду та року видання. Це дає підстави, зокрема дійти висновку про визначальний вплив на бібліотечну діяльність процесу розвитку новітніх інформаційних технологій не тільки завдяки: більшій кількості цитованих джерел з інформатики (28) порівняно з бібліографією (8) та книгознавством (9); значній кількості посилань на праці, присвячені проблемам автоматизації бібліотек (7) і, певною мірою, розгляду ролі та функції бібліотек за сучасних умов у суспільстві (13). На нашу думку, той факт, що цитовані джерела з бібліографії складаються виключно з фундаментальних праць (монографій та дисертаційних досліджень), що дозволяє виявити кодування, а посилання на літературу з інформатики – на статті, монографії, навчальні видання, свідчить про те, що документальний потік останньої використовується активніше і повніше. Вважаємо, рівень інтегрованості різних галузей виявляється і в тому, чи цитуються лише фундаментальні праці, котрі, як правило, мають узагальнюючий, підсумо-

вуючий характер, чи дослідники використовують і статті з суміжної дисципліни, саме в яких і проголошуються вперше нові ідеї та концепції, які пізніше, (і часто набагато), розвиваються та обґрунтовуються в дисертаційних дослідженнях різного ступеня, монографіях, навчальних програмах тощо.

Додатковим обґрунтуванням висновку про концептуальний вплив інформаційної сфери на бібліотечну діяльність є те, що майже всі посилання на іноземні джерела стосуються інформатики та проблеми автоматизації, тобто вітчизняних дослідників передусім цікавлять закордонні дослідження саме цього напрямку.

Перевага кодування полягає в тому, що є можливість виявити наявність цитувань українських публікацій, їх вік та вид з окремих дисциплін або наукових напрямів такими авторитетними джерелами, як монографії. Отже, це можна вважати проявом симбіозу кількісного аналізу з певними елементами неформальної експертної оцінки. На певні роздуми, наприклад, наводить той факт, що з 8 цитованих джерел з бібліографії немає жодного українського, хоча останні наявні серед посилань на публікації з галузі книгознавства, інформатики та документознавства, їх кількість, вид та роки видання подаються в табл. 2.

Не розглядаючи детально табл. 3, де наведено (з використанням принципу кодування) розподіл посилань за видами публікацій, причому так, що виникає можливість мати не лише їх кількісний огляд, а й дані про їх рік та місце видання, підкреслимо перспективи подання в такій формі результатів подальших бібліометричних досліджень документальних потоків вітчизняного бібліотекознавства. Це дозволить ефективніше визначати місце і значимість українських галузевих видань порівняно із закордонними, оцінювати їх значення для розвитку бібліотечного знання та ін.

Результатом останнього етапу нашого дослідження стало графічне подання публікацій-ядра спільної когнітивної основи досліджуваних монографій (рис. 4). Це було зроблено на базі адаптування та поєданого застосування методу бібліографічного сполучення М. Кеслера та концепції кластерів співцитування (коцитування).

Іншими словами, на рис. 4 представлені ті публікації, що одночасно цитуються трьома авторами монографій, які ми вивчаємо. Лініями показано хто використовував певну роботу. Отже, загалом виявлено 16 таких праць: 1) *Баранов В.М.* Влияние автоматизации библиотечных процессов на функции библиотекаря: Автореф. дис. – М., 1978; 2) *Баренбаум И.Е.* Информационно-коммуникативные науки в свете эволюции средств информации и коммуникации // Книга. Исслед. и материалы. – М., 1990; 3) *Бониц М.* Информация – знание – информатика // Междунар. Форум по информ. и документации. – 1990; 4) *Вангев А.Н.* Развитие библиотековедческой мысли в СССР. – М.,

1980; 5) *Гиларевский Р.С.* Общие закономерности в развитии дисциплин научной информации и коммуникации: Дис. ... д-ра. – М., 1989; 6) *Гордужалова Г.Ф.* Документальный поток в библиографической деятельности: история, теория, технология освоения: Автореф. дис. ... д-ра. – СПб., 1992; 7) *Каныгин Ю.М., Калитич Г.И.* Основы теоретической информатики. – К., 1990; 8) *Кориунов О.П.* Проблемы общей теории библиографии. – М., 1975; 9) *Книговедение: Энцикл. слов.* – М., 1982; 10) *Кун Т.* Структура научных революций. – М., 1977; 11) *Ланкастер Ф.У.* Возникновение безбумажного общества и последствия для библиотек // Междунар. Форум по информ. и документации. – 1982; 12) *Семеновкер Б.А.* Библиографические памятники Византии: Автореф. дис. ... д-ра; 13) *Соколов А.В.* Информационный подход к документальной коммуникации: Учеб. пособие. – Л., 1988; 14) *Столяров Ю.Н.* Библиотека: структурно-функциональный подход. – М., 1981; 15) *Чачко А.С.* Библиотечный специалист: Особенности труда и профессионализации. – К., 1986; 16) *Шатино Э.Л.* Бумажные и безбумажные средства коммуникации – пути и перепутья // НТИ. Сер.1. – 1989.

Отже, означені публікації найбільше цитовані в працях М. Слободяника, В. Ільганаєвої (кожна має по 15 посилань на них) та С. Кулешова (12 посилань). Значно менше цитування їх у працях А. Чачко (4) та В. Пашкової (2).

Таким чином, можна констатувати існування концептуально подібних поглядів у монографіях М. Слободяника [16] та В. Ільганаєвої [18] на розвиток таких елементів вітчизняного БСІ, як наукова бібліотека та бібліотечна освіта відповідно.

Монографія А. Чачко [15], незважаючи на те, що вона одна з 16 найцитованіших праць, спирається (з об'єктивної причини – рік її публікації – 1986) на вже застарілу пізнавальну основу. Про це свідчить той факт, що 9 (тобто більше половини) із числа визначених нами 16 праць надруковані пізніше за працю А. Чачко.

Стосовно монографії В. Пашкової [19], то зважаючи на рік її публікації (1997), можна дійти висновку, що проблеми, які в ній розглядаються, не торкаються основних (спільних) питань, що порушуються в інших досліджуваних монографіях. Це знаходить своє відображення в структурі цитування.

Отже, практично доведена можливість використання для вивчення когнітивної будови українського бібліотекознавства кластерних методик бібліометричного аналізу без звертання до системи SCI. Крім того, вперше як об'єкт бібліометричного дослідження обрано низку галузевих монографій вітчизняних авторів.

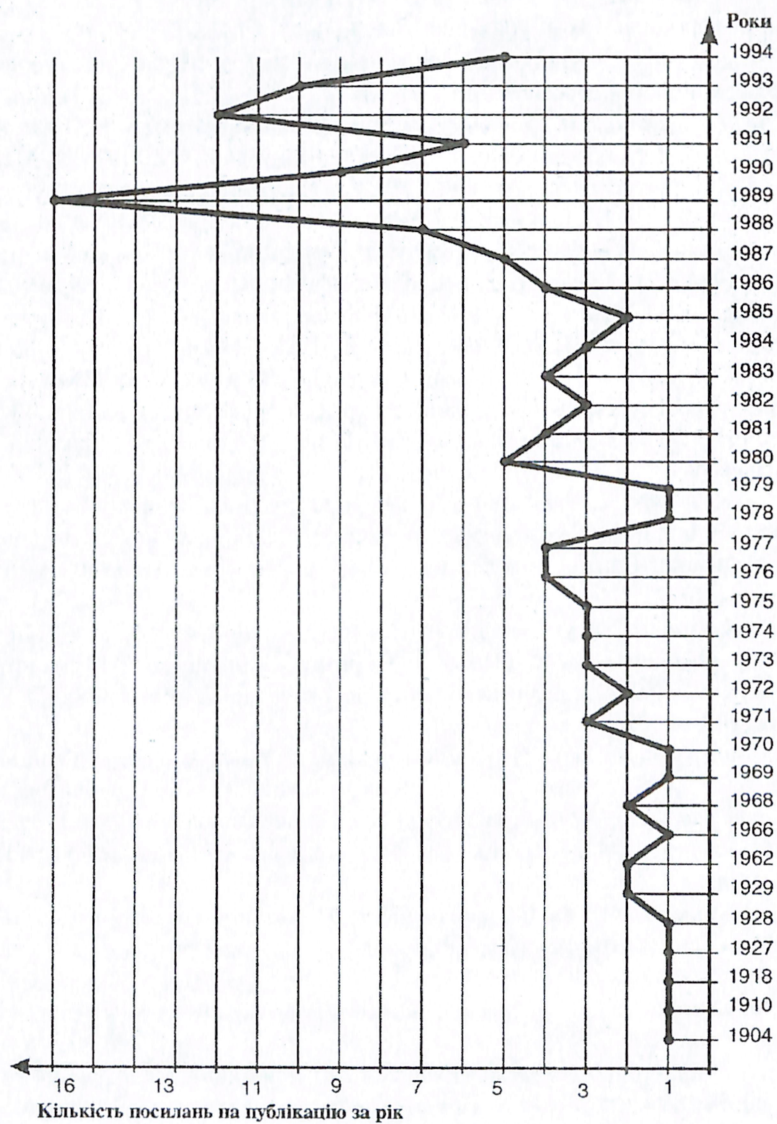


Рис.3

Табл. 1

Рік	1904	1910	1918	1927	1928	1929	1962	1966	1968	1969	1970
Кількість посилань на публікацію	1	1	1	1	1	2	2	1	2	1	1
Законода- вний склад публікації	PM	УБ	PM	PC6	PC	PC6, PCc	PC, IM	PC	PM, PCc	PM	УCc

1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
3	2	3	3	3	4	4	1	1	5	4	3
PM, PE, P3	PCc, PC	PM, PM, PC	PCc, PM, PCc	PM, PM, PM	PC6, PM, PC, PCл	PM, PM, PM, PM	PD	PM	PM, PD, PC, PM, PM	PC, PCc, PM, PM	PCc, PM, PCл

1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
4	3	2	4	5	7	16	9	6	12	10	5
PUч PM, PCc, PCc	PM, PD, PD	PD, PCc	PCл, УCc, УМ, УМ	PM, PM, PCc, PM, PM	УМ, PUч УМ, PC6 PCc, УМ, PUч	PC6 УC6 P3, PM, PD, PC6 PCc, PC6 УБ, PCc, PD ICc, IC6, IC6, IC6, ICc	PCc, PCc, PCc, УМ, PC6 PC6 УМ, PC6 PC6	PM, PC6 PCc, PD, PM, PC6	P3, P3, PUч PD, PCc, PD, PCc, УМ, PCc, PUч УCc PCc	УC6 УC6 Ууч УCc УМ, УC, PD, УC6 PC6 УМ	PCc, УC6 PCc, PD, PCc

Табл. 2

Назва тематичних рубрик	Кількість посилань на публікації з даної рубрики	Закодований склад публікації
Роль та функції бібліотек у суспільстві	13	1989СбР, 1992ЗР, 1989СбР, 1985ДР, 1982СсР, 1962СР, 1910БУ, 1989СбР, 1981МР, 1979МР, 1991СбР, 1993СбР, 1984ДР
Організація, управління, економіка бібліотечної справи	8	1988МУ, 1990СбР, 1989СбУ, 1992УчР, 1904МР, 1929СсР, 1928СР, 1993СбУ
Бібліотечна освіта	5	1989БУ, 1993СбУ, 1992ЗР, 1992ДР, 1993СбУ
Бібліотечна професіологія	5	1991ДР, 1986МУ, 1927СбР, 1929СбР, 1971ЗР
Автоматизація бібліотек	7	1978ДР, 1994СбУ, 1990МУ, 1990СбР, 1989СбІ, 1989СбІ, 1981МР
Загальне бібліотекознавство	6	1988УчР, 1986СлР, 1993УчУ, 1983УчР, 1973МР, 1976СлР
Бібліотекознавство та науки інформаційно-комунікативного циклу	8	1972СсР, 1974МР, 1974СсР, 1976СсР, 1991СсР, 1990СсР, 1989ДР, 1988СсР
Історія бібліотечної справи	3	1992УчР, 1980МР, 1984ДР
Бібліотечне обслуговування	5	1988СбР, 1993ДР, 1990СбР, 1983МР, 1989СбІ
Бібліотечні фонди	2	1990СбР, 1973МР
Бібліографія	8	1975МР, 1977МР, 1989МР, 1980ДР, 1992ДР, 1975МР, 1989ДР, 1994ДР
Книгознавство	9	1990СсР, 1972СР, 1918МР, 1993МУ, 1968СсР, 1991МР, 1977МР, 1983СсР, 1982СлР
Інформатика	28	1990СсР, 1989ЗР, 1983СсР, 1987МР, 1987МР, 1988МУ, 1994СсР, 1981СсР, 1993СсУ, 1988РсС, 1993МУ, 1990МУ, 1986СсЧ, 1986МУ, 1992СсР, 1989СсР, 1968МР, 1994СсР, 1988УчР, 1991СсР, 1987СсР, 1989СсР, 1989СсІ, 1988СсІ, 1987МР, 1976МР, 1994СсР, 1974СсР
Документознавство	3	1992СсР, 1970СсУ, 1992СсУ
Психологія	1	1971БР
Соціологія	1	1982МР
Філософія науки, наукознавство	21	1984МР, 1992СсР, 1981СР, 1993СУ, 1992МУ, 1991МР, 1977МР, 1971МР, 1966СР, 1988МУ, 1975МР, 1980СР, 1992СсР, 1987МР, 1980МР, 1977МР, 1973СР, 1969МР, 1976СР, 1980МР, 1962МІ

Табл. 3

Види публікацій	Кількість поси- лань на публікації даного виду	Закодований склад публікації
Дисертації та їх автореферати – (Д)	12	1978Р, 1992Р, 1989Р, 1980Р, 1992Р, 1985Р, 1993Р, 1984Р, 1989Р, 1994Р, 1984Р, 1991Р
Монографії (книжкові видання) – (М)	43	1988У, 1975Р, 1977Р, 1980Р, 1984Р, 1989Р, 1974Р, 1987Р, 1987Р, 1988У, 1993У, 1990У, 1992У, 1968Р, 1988У, 1990У, 1981Р, 1979Р, 1975Р, 1918Р, 1904Р, 1986У, 1973Р, 1983Р, 1987Р, 1987Р, 1980Р, 1973Р, 1977Р, 1993У, 1991Р, 1976Р, 1969Р, 1981Р, 1980Р, 1977Р, 1975Р, 1977Р, 1986У, 1971Р, 1991Р, 1962І, 1982Р
Брошури – (Б)	3	1989У, 1971Р, 1910У
Словники (довід- кові видання) – (Сл)	3	1986Р, 1976Р, 1982Р
Навчальні видання – (Уч)	6	1988Р, 1993У, 1992Р, 1983Р, 1992Р, 1988Р
Збірки – (З)	4	1992Р, 1992Р, 1989Р, 1971Р
Статті в бібліотечних ви- даннях – (Сб)	22	1989Р, 1989У, 1993У, 1989Р, 1988Р, 1993У, 1994У, 1990Р, 1990Р, 1993У, 1989Р, 1991Р, 1990Р, 1993Р, 1990Р, 1976Р, 1989І, 1989І, 1972Р, 1991Р, 1929Р, 1989І
Статті в суміжних видаваннях – (Сс)	31	1983Р, 1968Р, 1994Р, 1983Р, 1974Р, 1990Р, 1972Р, 1990Р, 1992Р, 1990Р, 1992Р, 1994Р, 1981Р, 1993У, 1988Р, 1986У, 1974Р, 1970У, 1982Р, 1992Р, 1989Р, 1994Р, 1992У, 1985Р, 1991Р, 1987Р, 1989Р, 1992Р, 1989І, 1989І, 1929Р
Статті в інших видаваннях – (С)	9	1981Р, 1993У, 1972Р, 1962Р, 1966Р, 1980Р, 1973Р, 1976Р, 1928Р

Отже, практично доведена можливість використання для вивчення когні-
тивної будови українського бібліотекознавства кластерних методик бібліоме-
тричного аналізу без звертання до системи SCI. Крім того, вперше як об'єкт
бібліометричного дослідження обрано низку галузевих монографій вітчизня-
них авторів. Головним підсумком комплексного бібліометричного вивчення
(застосування принципу кодування значно підвищило змістовність бібліоме-
тричних показників) стало кількісне підтвердження наявності у вітчизняній
бібліотечній теорії інформаційної концепції розвитку БСІ України.

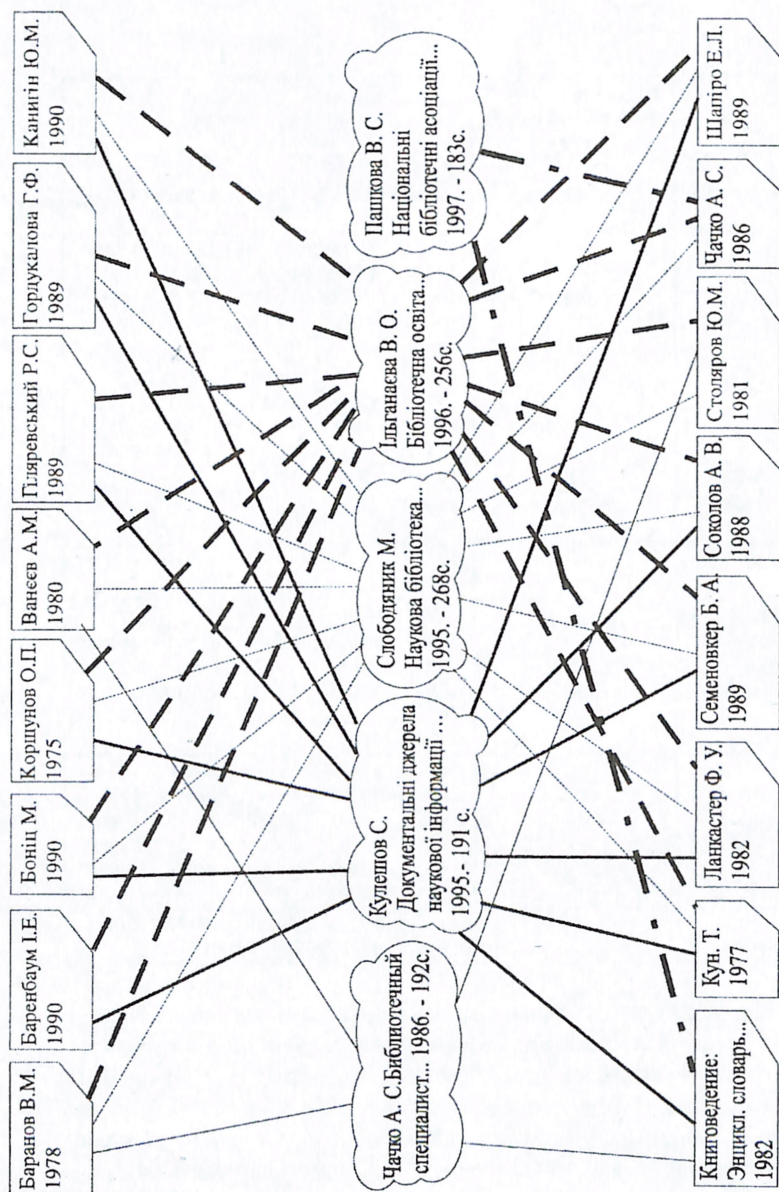


Рис. 4

Але найперспективнішим результатом є створений перший обрис (необхідно провести бібліометричне дослідження й інших фундаментальних праць галузі) кластеру ключових праць бібліотекознавства. Значення такого кластеру полягає в тому, що він дозволяє систематизувати та уточнювати існуючі уявлення щодо структури та напрямів розвитку бібліотечного знання через постійний моніторинг пізнавальної основи бібліотекознавства і таким чином сприяти виробленню науково-обґрунтованих програм розвитку галузі.

Тому виявлені дані про склад когнітивної структури бібліотекознавства (у сер. 80-х – 90-х рр.), слід розглядати і як основу для подальшого кількісного і змістовного вивчення різних аспектів бібліотечної теорії. Підкреслимо, що значимість результатів даного бібліометричного аналізу (на основі застосування кластерних методик та принципу кодування), вітчизняних галузевих монографій полягає в тому, що за своїм змістом вони, на нашу думку, наближені до результатів неформальних експертних оцінок. Це зумовлено тим статусом, який мають автори монографій, їх впливом на розвиток як теорії, так і галузі загалом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ильганева В. А. О возможностях развития познавательных средств в библиотековедении. // Библиотека – Информатизация – Наука: Тез. докл. и сообщ. Республ. науч. конф., 8-10 окт. 1991., Киев. – К., 1991. – Ч. 1. – С. 10-13.
2. Кобелев О. Развитие количесных методов у библиотековедстві // Вісн. Книжк. палати – 1998. – № 2. – С. 12-14.
3. Борисова О. Б. Состояние библиотековедения: оценка в наукометрических исследованиях // Науч. и техн. б-ки. – 1996. – № 2. – С. 46-56.
4. Борисова О. Б. Выявление тенденций развития документального потока по библиотечному делу наукометрическими методами: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М., 1997. – 16 с.
5. Холтон Дж. Тематический анализ науки: пер. с англ. – М.: Прогресс, 1981. – 383 с.
6. Махлун Ф. Производство и распространение знаний в США: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1966. – 462 с.
7. Кобелев О.М. Про вивчення когнітивної структури бібліотекознавства // Збірка статей аспірантів Харків. Держ. ін-ту культури. – Х., 1997. – С.106-110.
8. Маршакова-Шайкевич И.В. Библиометрия как исследовательская техника эпистемологии и философии науки // Междунар. Форум по информ. и докум. – 1993. – Т. 18, № 3-4. – С. 3-8.
9. Левченко О.Г. Science Citation Index - компас и весы в мире науки // Наука та наукознавство. – 1996. – № 3-4. – С. 158-162.
10. Маршакова И.В. Система цитирования как средство слежения за развитием науки. – М.: Наука, 1988. – 288 с.

11. Кара-Мурза С.Г. Проблемы интенсификации науки: Технология научных исследований. – М.: Наука, 1989. – 247 с.
12. Рожков С.А. Библиометрические методы выявления и анализа научных направлений // Итоги науки и техн. Сер. Информатика / ВИНТИ. – 1991. – Т.16. – 138 с.
13. Танатар Н.В. Информационно-аналитические системы оценки состояния науки // Наука та наукознавство. – 1996. - №3-4. – С. 124-132.
14. Татаринов Ю.Б. Проблемы оценки результатов научной деятельности // Социальная динамика науки. – М., 1995. – С. 71-105.
15. Чачко А.С. Библиотечный специалист: особенности труда и профессионализации. – 2-е изд. – К.: Наук. думка, 1986. – 192 с.
16. Слободяник М. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій. – К., 1995. – 286 с.
17. Кулешов С. Документальні джерела наукової інформації: поняття, типологія, історія типологічної схеми. – К., 1995. – 191 с.
18. Лъганасва В. О. Бібліотечна освіта: Нова парадигма розвитку – К., 1996. – 256 с.
19. Пашкова В. С. Національні бібліотечні асоціації: виникнення та еволюція діяльності. – К., 1997. – 183 с.

Надійшла до редколегії 15.05.2000 р.

УДК 015:061.1(477)

Є.М. ТОДОРОВА

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОГРАФІЇ УКРАЇНИ

Розглянуто сучасні проблеми поточної державної та репертуарної ретроспективної бібліографії України, запропоновано шляхи вирішення найактуальніших питань вдосконалення системи покажчиків національної бібліографії

Сучасний стан і завдання суспільного розвитку України висувають підвищені вимоги до системи інформаційного і бібліографічного забезпечення суспільства. В Законі України Про інформацію, прийнятому в 1992 р., підкреслюється, що інформаційний суверенітет України забезпечується виключним правом власності України на інформаційні ресурси, які формуються за рахунок коштів державного бюджету, створення національних систем інформації, установлення режиму доступу інших держав до інформаційних ресурсів України.

Найважливішою складовою системи інформації України, атрибутом її